

2011-11-18

Till Finansdepartementet

Den ideella sektorn i Sverige – verksamheter, omfattning, finansiering

Civos tar tillfället i akt att medverka i framtagande av information om det civila samhället i Sverige med anledning av EU-kommissionens brev till finansministern angående moms. Vi har med stöd av flera andra organisationer gjort följande utredning.

Civos – Civilsamhällets organisationer i samverkan, är en sammanslutning av organisationer som vill stärka det civila samhället. Civos medlemmar verkar inom stora delar av Föreningsverige. Syftet med Civos är att genom samverkan mellan organisationer från olika samhällsområden – ungdomsorganisationer, etniska organisationer, kulturorganisationer, trossamfund, socialt verksamma organisationer, folkbildning, kvinnorörelse, nykterhetsrörelse, Kooperation, arbetsgivarorganisationer med flera – stärka det civila samhället. Tillsammans organiserar våra medlemmar tiotusentals lokala föreningar i Sverige.

Mats Bernerstedt
Ordförande

Anita Fink Knudsen
Styrelseledamot

Inledning

Över stora delar av världen har det under senare år funnits ett stort intresse för det civila samhället. Det har handlat om att visa på de värden som denna del av samhället genererar och om att finna vägar att stärka och stödja dessa organisationer. EU visar tydligt att det är väsentligt att stimulera det civila samhällets aktörer, samtidigt som det är väsentligt att detta inte sker på bekostnad av den grundläggande logiken om en fri och öppen inre marknad. Det är i det ljuset som diskussionerna om momsbefrielse för ideella organisationer ska ses.

I Europa använder man ofta begrepp som "non-profit organisations" för att beskriva det civila samhällets organisationer. Det är ett begrepp som inte fungerar i svensk kontext. I Sverige har vi lagt högre krav på organisationer som ska få en gynnad ställning när det gäller skatt.

Vad krävs för att en organisation ska gynnas?

I Sverige har vi valt att lägga högre krav på organisationer som vill ha en gynnad skattesituation än att dessa är icke-vinstdrivande. Ideella allmännyttiga föreningar kan omfattas av särskilda skattevillkor, vilket gör att de bara är skattskyldiga för vissa inkomster. För att omfattas måste organisationen uppfylla samtliga dessa krav (Skatteverket, 2011):

- *Ändamålskravet.* Föreningen ska ha till huvudsakligt syfte att främja allmännyttigt ändamål.
- *Verksamhetskravet.* Den verksamhet som föreningen faktiskt bedriver ska till minst 90–95 % tillgodose allmännyttiga ändamål.
- *Öppenhetskravet.* Föreningen får inte vägra någon inträde eller utesluta någon som delar föreningens målsättning och följer dess stadgar.
- *Fullföljdskravet.* Minst 80 % av inkomsterna måste användas för den allmännyttiga verksamheten.

Föreningen får inte heller verka för medlemmarnas eller andra bestämda personers ekonomiska intressen genom att bedriva ekonomisk verksamhet.

I normala fall beskattas även dessa föreningar för fastighets och rörelseinkomster, men även de kan vara skattefria om inkomsterna har naturlig anknytning till det allmännyttiga ändamålet, eller av hävd har använts för att finansiera verksamheten.

Betalar inga föreningar moms?

Det är bara ideella föreningar som bedriver yrkesmässig verksamhet som kan vara skyldiga att betala moms i Sverige. Med detta följer också möjligheten till avdrag av ingående moms. Med yrkesmässig verksamhet menas i första hand att verksamheten räknas som näringsverksamhet enligt inkomstskattelagen. Även annan ekonomisk verksamhet kan anses som yrkesmässig om omsättningen överstiger 30 000 kr (Skatteverket, 2011).

Vad leder detta till?

De skattelättnader som den ideella sektorn har i Sverige möjliggör att organisationerna kan uppfylla sina ändamål (Civos, 2011). Genom den gynnade ställningen kan organisationerna:

- Finansiera viktig allmännyttig verksamhet såsom socialt arbete, idrott, folkbildning och kultur.
- Säkerställa sin självständighet och oberoende genom att minska beroendet av bidrag från det allmänna.
- Minska sin administrativa börda, vilket är särskilt viktigt i verksamheter som baseras på ideella personers kompetens. Att inte belastas med den administration som skattskyldighet till inkomstskatt och mervärdesskatt innebär, möjliggör att organisationerna kan lägga fokus på sitt grundläggande ändamål istället.

Det civila samhället – omfattning

Det civila samhällets organisationer utgör en brokig skara, i Sverige likaväl som i andra delar av världen. Vilka som hör dit, vad som är specifikt med aktörerna samt vad de åstadkommer och arbetar med, varierar mycket från land till land.

Vilka är aktörerna?

FN har arbetat ett klassifikationssystem för att tydliggöra vilka aktörer som hör hemma i det civila samhället. Enligt FN ska följande egenskaper vara uppfyllda för att en aktör ska ses som del av det civila samhället (Statistiska centralbyrån, 2011):

1. Enheten ska vara en formell organisation
2. Det ska inte finnas någon vinstutdelning. Eventuellt ekonomiskt överskott ska inte ges tillbaka till någon form av ägare eller huvudman.
3. Enheten ska vara institutionellt skild från den myndighetsutövande delen av den offentliga sektorn.
4. Enheten ska vara självstyrande.
5. Medlemskap eller deltagande i enheten får inte vara tvångsmässigt.

I Sverige har vi gjort ett antal olika tolkningar kring vilka organisationer som tillhör respektive ligger utanför begreppet. En vanlig uppdelning är att man säger att det civila samhället består av: 69 % ideella föreningar 23 % stiftelser, 6 % ekonomiska föreningar och 2 % samfällighetsföreningar (Wijkström & Einarsson, 2006).

En allt vanligare uppdelning, som i grunden bygger på FNs satelliträkenskaper, har i omgångar anpassats till Sverige och blir idag allt vanligare. Enligt den kan man dela upp det civila samhället i följande kategorier (Statistiska centralbyrån, 2011):

- *Rekreation och kultur.* I denna kategori ingår kultur och konst, idrott, övrig rekreation, sociala klubbar och minnesstiftelser.
- *Utbildning och forskning.* I denna kategori ingår förskola och annan barnomsorg, grundskola och gymnasium, högskola och universitet, folkhögskolor och övrig utbildning samt forskning och utveckling.

- *Hälsa.* I denna kategori ingår sjukhus och rehabilitering, vård och omsorg, psykisk hälsa och krisinsatser, samt övriga hälso- och sjukvårdstjänster.
- *Social trygghet.* I denna kategori ingår akut hjälp och stöd, inkomststöd, underhåll och material hjälp, samt övrig social trygghet.
- *Miljö och djurskydd.*
- *Bostäder, social och samhällelig utveckling.* I denna kategori ingår ekonomisk, social och samhällelig utveckling, bostäder samt sysselsättning och jobbtjänst.
- *Lagstiftning, opinionsbildning och politik.* I denna kategori ingår medborgerliga opinionsbildande organisationer, lag och juridiska tjänster samt politiska organisationer.
- *Stiftelser, insamlade organisationer och volontärverksamhet.* I denna kategori ingår insamlingsstiftelser, insamlade organisationer och volontärarbete samt övriga stiftelser.
- *Religiösa samfund och föreningar.* I denna kategori ingår registrerade trossamfund och Svenska kyrkan.
- *Bransch-/yrkesorganisationer och fackföreningar.*
- *Övrig icke-vinstdrivande verksamhet.*

Vad är det specifikt med det svenska civila samhället?

Det civila samhället är mycket stort i Sverige – både räknat i antal organisationer och sett till det engagemang de genererar. På flera olika sätt är det civila samhället i Sverige unikt eller åtminstone ovanligt jämfört med andra länder:

- *Antalet organisationer.* Forskare hävdar att det finns runt 200 000 ideella organisationer (Svedberg, Jegermalm, & von Essen, 2010). Enligt SCBs stora undersökning är antalet organisationer nu uppe i 211 000. Av dessa är över 120 000 ideella föreningar (Statistiska centralbyrån, 2011)
- *Genererat engagemang.* Ersta Sköndal Högskola har befolkningsundersökningar för 20 år som visar att den andel av befolkningen som arbetar ideellt konstant ligger på hälften av den vuxna befolkningen. Dessutom har mängden ideell tid som dessa människor lägger ned ökat från 13 timmar till 16 timmar per månad (Svedberg, Jegermalm, & von Essen, 2010).
- *Medlemskap.* Det svenska civila samhället domineras i hög grad av medlemmar. Enligt SCB var ca 90 % av befolkningen i åldrarna 16–84 år medlemmar i någon förening (Regeringens proposition, 2009). I Sverige finns över 30 miljoner medlemskap, på en befolkning strax under 10 miljoner.
- *Frivillighet.* De verksamheter som genomförs i det civila samhället i Sverige präglas av idealitet och frivillighet. I övriga delar av Europa så är det anställda i organisationerna som står för majoriteten av det som görs – i Sverige står de anställda bara för 24 % av den arbetade tiden. För det övriga Europa ligger motsvarande siffror på mellan 46–82% (Wijkström & Einarsson, 2006)

Det civila samhällets organisationer i Sverige utmärks av att de är organiserade utanför den offentliga sektorn och näringslivet. De är självstyrande och normalt sett inte vinstdrivande. Deras syfte är inte att skapa ett överskott för en bestämd ägare, utan det eventuella överskott som alstras används för de ideella ändamålen. Verksamheten har ett

allmänmänskligt uppdrag, den präglas av idealitet och bedrivs ofta med en ideologisk medvetenhet.

Forskare som undersökt det svenska civila samhället säger att det domineras av några olika perspektiv (von Essen, Lundåsen, Svedberg, & Trägårdh, 2010):

- *Demokrati*. Engagemanget i civilsamhället är en förutsättning för och ett avgörande inslag i vår demokrati. Organisationerna är därmed en resurs som gör att medborgarna kan påverka samhället och utvecklingen.
- *Socialt kapital*. Engagemanget i civilsamhället bygger nätverk och etablerar relationer som ger tillit.
- *Tillhörighet*. Organisationerna i det civila samhället har både en inneslutande och uteslutande funktion. Engagemanget i sig kan tydliggöra olika särintressen.
- *Förpliktelse*: Engagemanget i civilsamhället synliggör och möjliggör att man som medborgare har ansvar att bidra till något gemensamt.

Verksamheterna som bedrivs av det civila samhällets organisationer

I civilsamhällets organisationer möts dagligen miljoner medborgare frivilligt. Det finns ingen lagstiftning om ideella föreningar, och man behöver heller inte registreras som juridisk person för att starta en förening. Den ideella föreningen är den vanligaste organisationsformen i det civila samhället. Idag finns en praxis som säger att en ideell förening bildas genom att ett antal individer går samman för att samverka om en gemensam målsättning. Relationerna mellan dessa individer formaliseras i stadgar (Wijkström & Lundström, 2002).

I organisationer med demokratiska värderingar förenas ett ideellt engagemang utan några mål om personlig ekonomisk vinning. Vinst är inte drivkraften. Istället är det så att de som engagerar sig – medlemmar, förtroendevalda, anställda, givare och volontärer – frivilligt har valt att gå samman kring en idé och värdegrund för att uppnå någon typ av samhällsnytta. Det är dessa idéer som styr organisationernas sätt att arbeta.

Organisationernas ändamål leder till roller och verksamheter

Civilsamhällets organisationer styrs alltid av sitt grundläggande ändamål – oavsett vilken roll respektive verksamhet de bedriver. Organisationerna använder sig ofta av en stor mängd olika finansieringsmöjligheter för att åstadkomma det som är deras grundläggande ändamål.

Civilsamhällets organisationer har många olika roller och det är viktigt att förstå dessa för att kunna förhålla sig till dem. Samma organisation kan dessutom ha flera olika roller, som ibland är motstridiga och ibland förstärker varandra. Skillnaden mellan dessa roller är ofta inte klara, utan flyter samman (Regeringens proposition, 2009):

- *Röstbärare och opinionsbildare.* Organisationerna ger röst åt olika gruppers behov, värderingar och intressen. De kan vara påtryckare för att uppnå förändringar, likaväl som att kritisera offentlig maktutövning och därmed vara en dialogpartner till den offentliga makten.
- *Servicegivare.* Organisationerna är ofta utmärkta på att organisera tjänster och service för grupper och individer. Som servicegivare tar organisationerna inte emot full ersättning för den verksamhet de genomför.
- *Utförare och leverantör.* Organisationerna levererar olika typer av tjänster till det offentliga. Här handlar det om tjänster som i regel utförs mot full ersättning genom uppdragsersättning eller upphandling

Ett exempel som belyser kopplingen mellan de olika rollerna och ändamålet är Psoriasisförbundet, som är en intresseorganisation för människor med psoriasis och psoriatrik och som därmed i hög grad är röstbärare och opinionsbildare som argumenterar för bättre forskning mm. Psoriasisförbundet är också en servicegivare genom att de erbjuder bl.a. utbildningar, stödpersoner och sommarläger. Samtidigt är Psoriasisförbundet också en utförare och leverantör genom att de driver behandlingsanläggningar i form av patientkooperativa anläggningar dit man ofta förmedlas med remiss från landstinget. Organisationen har flera olika roller och typer av verksamheter – med olika finansieringsformer – men alla går tillbaka till det grundläggande ändamålet.

Från röst till service?

Under ett antal år har diskussionen om civila samhällets organisationer präglats av bilden "från röst till service" vilket skickar signalen att organisationerna i allt högre grad är välfärdsproducerande aktörer och att deras politiska roll har underordnat. Det är tveksamt om man kan hävda detta. De kostnader organisationerna har som kan kopplas till välfärdsproduktion har ofta ökat, men det behöver inte ske på bekostnad av röstfunktionen. Istället är det så att röst och service förstärker varandra, vilket kan tolkas som att civilsamhällets röstfunktion har fått starkare genomslag i välfärdsfrågor (von Essen, Lundåsen, Svedberg, & Trägårdh, 2010).

Ytterligare ett belysande exempel är en lokalavdelning i en av de stora barnrättsorganisationerna som under en tid utvecklat ett nära samarbete med kommunens hemtjänst. Organisationens kolloverksamhet går från att vara rent intern verksamhet, till en service eller snudd på utförarverksamhet för de barn som socialtjänsten remitterar för att de behöver stödet. Samspelet och samarbetet mellan aktörerna fungerar mycket bra och är givande för alla parter. Lärandeförvaltningen i kommunen fattar så ett beslut som kränker ett helt annat barns rättigheter, vilket ställer frågor till barnrättsorganisationen. Hur ska man göra? Ska man riskera de goda relationerna och samarbetet med socialtjänsten genom att stå upp för det utsatta barnets rättigheter? Eller ska samarbetet med kommunen och det man genom det kan göra för barn få större vikt? I just detta fall tolkade organisationen sin ändamålsparagraf så att den tog striden med lärandeförvaltningen, eftersom det var i enlighet med organisationens grundläggande syfte. Efter en tid med spända relationer mellan organisationen och kommunen hittade aktörerna tillbaka till ett förtroendefullt samarbete.

Vilka verksamheter bedrivs?

Att skapa en översikt över vilka typer av verksamheter som civilsamhällets organisationer genomför stöter på flera svårigheter. Den typ av verksamhet en organisation väljer utgår från hur den vill nå sitt ändamål. Dessutom varierar verksamheterna ofta över tid, medan ändamålen ligger fast.

- Organisationerna kan, enligt SCB, ha betydande verksamheter utan att vare sig ha anställda, stor omsättning eller lönesummor. Det gör det svårt att synliggöra och fånga upp verksamheterna (Statistiska centralbyrån, 2011).
- Organisationerna väljer en mångfald olika strukturer och arbetsformer. De senaste åren har vi sett en svag ökning i att ideella föreningar och stiftelser startar aktiebolag för att driva sina verksamheter på ett effektivt sätt. Enligt forskare står dessa aktiebolag idag för 10 % av civilsamhällets samlade kostnader (von Essen, Lundåsen, Svedberg, & Trägårdh, 2010).
- Organisationerna kategoriserar inte sina verksamheter enligt myndigheters mönster. När SCB genomförde en kategorisering ordnades aktörerna i förutsägbara kategorier, men de fick också ange vilken typ av verksamhet de själva ansåg att de utförde. Överensstämmelsen varierade mellan 25 och 88 %. I kategorin "bostäder" ansåg bara 46 % av aktörerna att deras verksamhet gällde bostäder, istället ansåg de att de arbetade med rekreation, utbildning etc (Statistiska centralbyrån, 2011).

I grunden handlar svårigheten att beskriva det civila samhällets verksamheter om att organisationerna är präglade av en större mångfald än man kan vänta sig. Vilken verksamhet som en organisation inom det civila samhället bedriver styrs av de människor som finns i den, organisationernas stadgar och hur medlemmarna tolkar den centrala idén som de ska förverkliga.

Det civila samhällets organisationers finansiering av sin verksamhet

Organisationerna inom det svenska civilsamhället är verksamma inom många olika områden. Ofta är det ändå likartade finansieringskällor som används, även om deras inbördes ordning kan variera för olika delar av sektorn. Generellt kan sägas att organisationerna hämtar intäkter från:

- medlemsavgifter
- insamling genom donationer och bidrag
- sponsring
- intäkter från verksamhet som är ett led i det ideella ändamålet
- intäkter av verksamhet som har till syfte att finansiera verksamheten
- bidrag från stat, kommun och landsting

Vilken intäktskälla som väljs vid varje tillfälle påverkas alltid av organisationens ändamål. Generellt är det ändå så att de gynnade intäkterna leder till att organisationerna kan finansiera allmännyttig verksamhet, till att organisationernas beroende av offentliga bidrag

blir mindre och deras självständighet större och till att organisationerna får en mindre administrativ börda än de annars skulle ha fått – vilket frigör resurser (Civos, 2011).

Var kommer intäkterna ifrån?

Under åren har en hel del undersökningar av var organisationernas intäkter kommer från genomförts. De pekar allihop – med små skillnader – i samma riktning: det svenska civilsamhället är i hög grad självfinansierat.

- Enligt INCPO (International Classification of Non-Profit Organizations) som genomfördes i början av 1990-talet, fördelade sig det civila samhällets intäkter så här (Regeringens proposition, 2009):
 - 29 % kom från offentliga bidrag, uppdragsersättningar och entreprenadersättningar
 - 11 % kom från företag eller privatpersoner i form av gåvor eller sponsring
 - 60 % kom från egen verksamhet (medlemsavgifter, försäljning, spel och lotterier, inträdesavgifter mm – ungefär hälften var medlemsavgifter)
- Enligt SCBs undersökning 2009 så fördelades sig organisationernas ekonomi så här (Statistiska centralbyrån, 2011):
 - 34 % kom från gåvor, bidrag och transfereringar från offentlig sektor
 - 11 % kom från gåvor, bidrag och transfereringar från övriga
 - 55 % kom från egna intäkter
- Enligt regeringens proposition för det civila samhället såg siffrorna ut som följer (Regeringens proposition, 2009):
 - 29 % av intäkterna kommer från offentlig sektor
 - 62 % av intäkterna kommer från medlemsavgifter, försäljning mm
 - 9 % av intäkterna kommer från gåvor

Det är viktigt att inse att Sverige är unikt när det gäller finansieringen av det civila samhällets verksamheter. Genomsnittet för resten av EU är (Regeringens proposition, 2009):

- 58 % av intäkterna kommer från offentlig sektor
- 35 % av intäkterna kommer från medlemsavgifter
- 7 % av intäkterna kommer från gåvor

Intäkter från verksamhet

Organisationer bedriver ofta verksamheter vars syfte är att dra in pengar till verksamheten. Här har verksamheten ofta inte direkt koppling till det ideella ändamålet – det kan handla om försäljning av skänkta varor i samband med insamlingar, tillfälliga arrangemang, loppmarknader, basarer och liknande.

Dessa typer av intäkter finns ofta inom en kategori som har "hävdvunnen skattebefrielse". Det handlar om en förenings intäkter som av hävd utnyttjas som finansieringskälla för ideellt arbete. Reglerna runt detta är något svåröverskådliga, t ex kan man som förening inte hävda att en form av insamling man genomfört tidigare är en hävdvunnen intäktskälla. Istället ska verksamheten traditionellt ha utnyttjats som finansieringskälla.

Till de hävdvunna intäktskällorna räknas vanligen (oftast med tillägget att verksamheten ska skötas av frivilliga obetalda krafter inom föreningen) (Skatteverket, 2005):

- Festplatsverksamhet, marknader eller danstillställningar
- Pappersinsamling
- Anordnande av musikkonsert
- Insamling i utbyte mot produkter av ringa värde
- Marknad
- Bingo-Lotto
- Viss radioreklam
- Skogsplantering

Intäkter som verksamhet?

Organisationer arbetar ofta med verksamheter som är ett led i det ideella ändamålet, och vars syfte främjar den idé man arbetar för. Dessa typer av verksamheter har ofta också syftet att finansiera sig själva och dra in ett visst överskott till organisationens övriga verksamheter. Det kan handla om avgifter för träning eller tävling i idrottsföreningar, försäljning av böcker i hemspråket, kaféverksamhet som bedrivs av invandrarföreningar, servering av kyrkkaffe efter en gudstjänst.

En verksamhet som ska samla in pengar genomförs normalt inte bara av det skälet. Om inte verksamheten i sig stämmer med den grundläggande idén som organisationen finns till för, så blir sådan verksamhet ofta inte gjord. Ett enkelt exempel är när en hemlöshetsförening säljer kaffe för att dra in pengar till verksamheten. Men de som säljer är de hemlösa själva, vilket innebär att verksamheten blir en del av det grundläggande arbetet med att öka sammanhållningen, arbeta för allas medverkan och ökade stolthet etc.

Förändrat stöd – förändrat agerande?

Sedan 1994/95 har det skett stora förändringar i finansieringen av det civila samhällets verksamheter – när det gäller det statliga stödet. Om man till det stöd som levereras via statsbudgeten också räknar in det som kommer från Allmänna Arvsfonden och Svenska Spel så ser man en radikal minskning av organisationsbidragen under perioden.

1994/95 bestod statens stöd till sektorn främst av organisationsbidrag – stöd för att organisationerna skulle existera, utan krav på motprestation. 2003 hade organisationsbidragen sjunkit till 18 %. Staten hade också valt att lägga 56 % av sin finansiering på verksamhetsstöd för att organisationerna skulle driva viss verksamhet, medan ytterligare 20 % levererades som tillfälliga och begränsade projektbidrag (Statskontoret, 2004).

Under samma tid som det statliga stödet styrdes allt hårdare mot vissa typer av verksamheter, vilket i sin tur begränsade organisationernas grundläggande logik – att styras av sina medlemmar, sin idé och sina stadgar. Samtidigt är det tydligt att organisationernas agerande och sökande efter medel som möjliggör att de kan fortsätta med sin grundläggande verksamhet har lyfts fram. Omsättningen har nästan dubblats i sektorn, donationer, penninginsamling och gåvor har också nära nog fördubblats. Antalet organisationer som har go-konton har under de här åren också fördubblats (Regeringens proposition, 2009).

Grundläggande motiv för ett generellt momsundantag för ideell verksamhet

Civos vill tydliggöra att organisationerna inom det civila samhället starkt förordar att det fortsatt finns en gynnad särställning när det gäller reglerna kring moms.

Om Sverige skulle tvingas överge momsundantaget för civilsamhällets organisationer skulle det medföra mycket stora problem för organisationer inom det civila samhället, vilket skulle innebära ett omedelbart och mycket stort hinder för frivilligt arbete i Sverige.

EU kommissionen vill stödja frivilligt arbete (Europeiska Kommissionen)

Den 20 september 2011 kom EU-kommissionen med ett meddelande om frivilligt arbete, där man säger att man vill att medlemsländerna ska röja undan hinder som direkt eller indirekt begränsar frivilligt arbete – eftersom frivilligt arbete spelar en direkt roll i arbetet med EU2020 och Europas långsiktiga målsättningar. Kommissionen skriver att frivilligt arbete direkt påverkar de målsättningar som berör social inklusion, möjlighet till anställning, utbildning, kunskapsutveckling, medborgarskap, social sammanhållning, känsla av lycka, deltagande, aktivitet och välmående.

EU parlamentet vill stödja det civila samhället (Schrantz, 2011)

I oktober 2011 slog EU parlamentet fast i en rådgivande resolution att ideella föreningar ska kunna undantas från EU:s momsregler med generella regler. Beslutet välkomnades av parlamentariker över hela Europa. En viktig del i kritiken som parlamentet lade fram är att EU:s mervärdesskattesystem hela tiden har varit tillfällig och behöver arbetas om. Nuvarande arbete med grönboken är bara inledningen av den processen.

”Europaparlamentet framhåller att ideella organisationer spelar en viktig och mycket positiv roll för att främja demokratin, tillväxten och välståndet i Europa. Parlamentet uppmanar kommissionen att föreslå en mekanism som gör det möjligt för de medlemsstater som vill stärka civilsamhället att införa ett allmänt undantag från mervärdesskatteplikten för alla eller de flesta verksamheter eller transaktioner som utförs av sådana organisationer. Parlamentet understryker att åtminstone de mindre ideella organisationerna bör omfattas av en sådan mekanism.”

Borttagen skattebefrielse hotar organisationernas roll i framtida utveckling

De särskilda skattelättnaderna som det civila samhället har i Sverige har inneburit att sektorn lättare har kunnat finansiera viktig allmännyttig verksamhet av olika slag. Detta har, som vi tidigare påvisat, lett till att den svenska sektorn i väsentlig grad är mindre beroende av direkta bidrag från det offentliga än våra europeiska kollegor. Detta minskade beroende har också ökat organisationernas självständighet och oberoende, vilket är kärnan i den svenska folkrörelsetraditionen. Sektorn som helhet bidrar till en levande demokrati med engagerade och starka medborgare som är beredda att ta ansvar för förändring. Sektorn tar ett stort samhällsansvar och bidrar till en berikande mångfald och delaktighet i

socialt arbete, kulturfrågor, mänskliga rättigheter, miljöarbete, utbildning, hälsofrågor som idrott, barns välfärd mm. Sektorn spelar en central roll som innovatör av lösningar för välfärdssamhällets utmaningar. Allt detta underlättas väsentligt genom nuvarande moms- och lagstiftning varigenom organisationerna har möjlighet till egen finansiering av olika slag.

Svårt att särskilja finansieringen från verksamhet (Regeringskansliet, 2009)

I det civila samhället är ofta gränsen mellan verksamhet och finansiering tunn, och de är svåra att särskilja från varandra. När exempelvis en organisation bedriver försäljning har denna ofta någon form av socialt syfte. Därmed blir det svårt och onaturligt att skilja ut näringsverksamhet/yrkesmässig verksamhet från annan verksamhet som bedrivs i enlighet med organisationens grundläggande syfte.

Ökad administrativ börda

Om Sverige inte längre kan stödja det civila samhället genom att erbjuda ett generellt undantag från skattskyldighet för vissa aktörer, så kommer den administrativa bördan för organisationerna att öka mycket. Organisationen skulle bli tvungen att ta ställning till varje enskild transaktion som äger rum inom föreningen, och även till transaktioner som sker tillsammans med andra aktörer i sektorn, om hur den ska klassificeras rent inkomstskatte- och mervärdesskatterättsligt. En sådan ökning av den administrativa bördan kommer att få allvarliga konsekvenser för organisationernas verksamheter. I grönboken påpekas att de komplicerade mervärdesskattereglerna har medfört stora administrativa bördor med nästan 60 % av dagens totala administration. I en situation där både vi organisationer och EU-kommissionen har satt upp målet att sänka de administrativa bördorna med 25 % blir detta orimligt (EU Kommissionen, 2010).

Orimliga krav på frivilliga

Som vi visat tidigare genomförs en överväldigande majoritet av verksamheter, administration etc inom organisationerna i Sveriges civilsamhälle av frivilliga. Föreningarnas ekonomi sköts ofta av en lekman, en person som inte är initierad i skattefrågor och komplicerad moms- och lagstiftning. Civos anser att det är orimligt att kräva att en sådan person ska kunna, och vilja avsätta tid för, att göra nödvändiga bedömningar kring detta. Ekonomin hanteras i de flesta föreningar av en ideellt arbetande person med intresse för organisationens kärnverksamhet. Det är inte rimligt att man, för att kunna engagera sig frivilligt, ska behöva tillägna sig kompetens i momsfrågor. Moms eller inte moms är en central fråga för majoritet av Sveriges organisationer, eftersom det har ett väsentligt inflytande på om en viss verksamhet överhuvudtaget ska kunna bedrivas. Den överväldigande majoriteten av det som görs i civilsamhället (76 %) genomförs av oavlönade ideella krafter. År 2009 motsvarade dessa 400 000 årsarbetskrafter (Regeringens proposition, 2009).

Icke-vinstgivande

Det civila samhällets organisationer arbetar normalt efter principen att de inte är vinstutdelande. Det betyder inte att de generellt är emot att verksamheterna de bedriver ska ge ett överskott – det är sunt att göra vinst eftersom det betyder att verksamheten kan

utvecklas. Men vinsten är inte ett mål i sig. Istället är det ändamålet som styr det eventuella överskottet. Vinsten kommer därför att återinvesteras i verksamheten – inte delas ut till aktieägare eller andra. Finansieringen inom organisationerna i det civila samhället är inte frikopplad från organisationernas ändamål, och de intäkter som finns går alltid tillbaka till detta. Det betyder att EUs viktiga arbete om att inte snedvrیدا konkurrensen på marknaden inte är tillämpliga här (Civos, 2011).

Ökade kostnader

I en situation där undantag inte längre kan göras kommer organisationer i det civila samhället att behöva hantera ökade kostnader. I majoriteten av fallen är föreningarnas motpart någon som saknar avdragsrätt för ingående mervärdeskatt, vilket innebär att organisationer står inför en prishöjning på 25 % om moms påfördes. En sådan förändring innebär att föreningen får svårare att sälja sina varor och tjänster, och deras intäkter minskar. På sikt kommer många av dessa föreningar sannolikt att slås ut. I momsdirektivet föreslog utredarna att föreningarna för att lösa situationen skulle vältra över kostnaderna på "slutkunden", vilket ofta inte är möjligt. Ett sådant agerande skulle ofta radera den grundläggande idén om verksamheten, eftersom insamlingen av medel så ofta är direkt knuten till organisationens grundläggande idé. En verksamhet där hemlösa säljer kaffe kan inte hantera en 25-procentig ökning av kostnaderna, utan de skulle bli omöjligt att i grunden fortsätta med verksamheten.

Snedvriden konkurrens hotar

Att ta bort möjligheten till skattelättnader för det civila samhällets organisationer innebär en snedvriden konkurrens som missgynnar organisationerna. I Sverige har vi ett system där det offentliga (stat och kommun) får kompensation för sina mervärdeskostnader. För det civila samhällets verksamheter – som arbetar för ett bättre samhälle precis som det allmänna – finns ingen sådan skattereduktion. Det betyder att det civila samhället i grunden har en sämre ekonomisk situation än näringsliv, stat och kommun, då dessa aktörer har möjlighet att lyfta den ingående mervärdeskatten som oftast är 25 %. Gynnandet genom skattemässiga regler har erbjudit organisationerna en möjlighet att konkurrera på mer lika villkor. Att ta bort dessa regler skulle därmed innebära att man snedvrیدer konkurrensen till organisationernas nackdel.

Skydda civilsamhällets särart (Regeringens proposition, 2009)

De verksamheter som utförs i det civila samhället ger service och tjänster till medlemmar och andra. Mottagarna upplever att dessa verksamheter har en viktig särart och ett mervärde jämfört med offentliga aktörer eller privata företag – de bygger på att organisationerna har ett ideellt syfte och värdegrund. Det är helt centralt att säkerställa denna långsiktiga särart och organisationernas oberoende. Civos anser därför att möjligheten till fortsatt momsbefrielse bör säkerställas.

Avslutning

EU-kommissionens arbete med grönboken är ett första steg mot att skydda den inre marknaden och att säkerställa att alla aktörer ska kunna konkurrera likvärdigt vid gränsöverskridande arbete. Civos förstår EU-kommissionens intresse och ser värdet av skapa en tydligare situation. Samtidigt ifrågasätter Civos att reglerna om gränsöverskridande transaktioner inom EU utgör bärande argument i diskussionen. Enligt Civos är sådana transaktioner när det gäller det civila samhället mycket begränsade, då det svenska civila samhället i huvudsak enbart har transaktioner inom landet.

Civos vill avslutningsvis ifrågasätta om det som EU-kommissionen vill förändra reglerna för verkligen utgör ett problem. I början av 2000-talet genomfördes en statlig utredning (Regeringen, 2002) för att kartlägga behovet av ytterligare anpassningar av det svenska mervärdesskatteläget till EUs mervärdesskattedirektiv. Utredningen tittade särskilt på om skattebefrielsereglerna för den ideella sektorn gav upphov till en snedvridning av konkurrensen på den svenska marknaden. Undersökningen visade att en stor majoritet av de ideella föreningarna hade mycket små inkomster. Endast ett fåtal hade större volymer. Tillfrågade branscher som ansågs ha en verksamhet som konkurrerade med den verksamhet som bedrevs av ideella föreningar ansåg generellt sett inte att det förelåg några större konkurrensstörningar med anledning av skattebefrielsen för de ideella föreningarna. Branscherna hade kännedom om tämligen få fall av störningar.

Litteraturförteckning

- Civos. (2011). *EU-kommissionens grönbok om mervärdesskattens framtid*. Stockholm: Civos.
- EU Kommissionen. (2010). *Grönbok om mervärdesskattens framtid*. Bryssel.
- Europeiska Kommissionen. (u.d.). Meddelande om EU-politik och frivilligarbete. Bryssel. Hämtat från http://ec.europa.eu/citizenship/pdf/doc1355_en.pdf
- Regeringen. (2002). *Mervärdesskatt i ett EG-rättsligt perspektiv SOU 2002:74*. Regeringen.
- Regeringens proposition. (2009). *En politik för det civila samhället 2009/10:55*. Regeringen.
- Regeringskansliet. (2009). *Mervärdesskatt för den ideella sektorn mm DS 2009:58*. Regeringskansliet.
- Regeringskansliet. (2009). *Mervärdesskatt för den ideella sektorn mm. DS 2009:58*. Regeringskansliet.
- Schranz, J. (. (den 13 Oktober 2011). *Europaparlamentet stödjer föreningars momsfrihet*. Hämtat från Europaparlamentets informationskontor i Sverige: http://www.europaparlamentet.se/view/sv/Pressmeddelanden/Pressmeddelanden_2011/pressmedd-2011-oktober/pre-2011-okt3.html;jsessionid=029F939A8778B4F7EF1B94ABF1A2FC04
- Skatteverket. (2005). *Handledning för stiftelser och ideella föreningar*. Hämtat från www.skatteverket.se: <http://www.skatteverket.se/download/18.deeebd104898a3a9c80006969/kap20.pdf>
- Skatteverket. (2011). *Ideella föreningar*. Hämtat från www.skatteverket.se: <http://www.skatteverket.se/foretagorganisationer/skatter/deklarera/inkomstdeklaration2011/foreningarstiftelser/ideellforening.4.616b78ca12d1247a4b2800035721.html>
- Statistiska centralbyrån. (2011). *Det civila samhället - ett regeringsuppdrag med undersökningar från Statistiska centralbyrån*.
- Statskontoret. (2004). *Bidrag till ideella organisationer. kartläggning, analys och rekommendationer 2004:17*.
- Svedberg, L., Jegermalm, M., & von Essen, J. (2010). *Svenskarnas engagemang är större än någonsin - insatser i och utanför föreningslivet*.
- Wijkström, F., & Einarsson, T. (2006). *Från nationalstat till näringsliv? Det civila samhällets organisationsliv i förändring*. Handelshögskolan i Stockholm.
- Wijkström, F., & Lundström, T. (2002). *Den ideella sektorn. Organisationerna i det civila samhället*. Sober förlag.
- von Essen, J., Lundåsen, S., Svedberg, L., & Trägårdh, L. (2010). *Det svenska civilsamhället – en introduktion*. Forum för frivilligt socialt arbete.